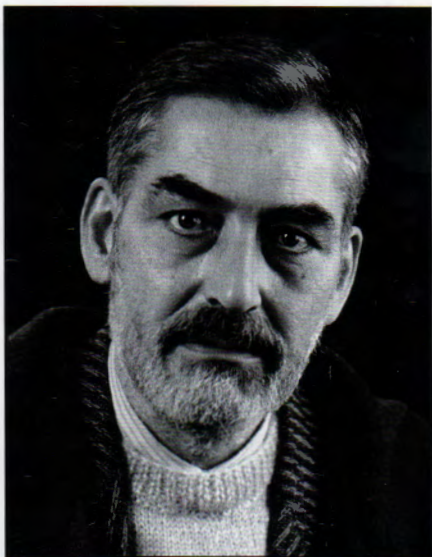

Manuel María, 1990.

Retrato do fotógrafo monfortino Arcadio.

Manuel María: achegamento ao home e ao poeta.

(Autor homenaxeado no día das
Letras Galegas 2016)

Mª Dolores Tobío Iglesias

Eu son fala e terra desta miña terra.

Van alá 12 anos, cando o 8 de setembro de 2004 finaba na Coruña **Manuel María Fernández Teixeiro**. Tiña 75 anos. Nacera un 6 de outubro de 1929 en Outeiro de Rei, a carón do Miño, no seo dunha familia de labregos podentes, na Casa de Hortas, que dende o 2003 rehabilitase como Casa-Museo e na que permanecen os fondos da súa biblioteca persoal, considerada unha das mellores coleccións particulares da literatura galega de posguerra.

Achegarse á figura do poeta chairgo supón achegarse á vida cultural galega da segunda metade do século XX, por ser Manuel María, un home que nunca viviu á marxe, exercendo un papel activo e de compromiso social. Podemos afirmar que os máis significativos acontecementos xurdidos en Galicia nestes anos, en calquera dos ámbitos, social, cultural ou político, poden ser contados desde o miradoiro da súa traxectoria vital.

Foi Manuel María o máis vello de catro irmáns -tamén os outros irmáns levan coma el, de segundo nome, María-. Segundo a tradición como vindeiro, era quen de herdar o traballo das terras da familia, non obstante despois de facer os estudos primarios, prepara o ingreso para o bacharelato.

Será neste ano cando toma contacto por primeira vez coa literatura galega a través do seu mestre, quen comenta nas clases poemas galegos, algo pouco frecuente nesa época.

Con catorce anos, cando xa cursaba o bacharelato en Lugo, morre o seu pai. Será o seu tío crego, doutor en Teoloxía, persoa culta, pero de carácter severo quen asuma a súa tutela.

En Santiago pasa os anos mozos, estuda a carreira de Dereito e acada o título de Procurador, profesión que exerce en Monforte ata a súa xubilación. Nestes anos coñece a que será a súa compañeira, Saleta Goi García, unha muller guapa, intelixente e con carácter que afirma terse "namorado antes das cartas do poeta que do home".

Os anos cincuenta representan en Galicia unha época de censura, de prohibición de dereitos e liberdades. Neste contexto, xorden os faladoiros, únicos foros de debate, análise e reflexión que escapan ao control do poder. No de «Méndez Núñez» en Lugo e no «Español» en Santiago, Manuel María coñece a Uxío Novoneyra, -que vai ser un dos seus máis grandes amigos-, a Luís Pimentel, Fernández de la Vega, Ramón Piñeiro, Ánxel Fole, Aquilino Iglesia Alvariño,

Rof Codina, Carballo Calero... Neste ambiente cultural propicio, con apenas vinte anos, crea a revista poética Xistral, dá a súa primeira conferencia e escribe o seu primeiro libro de poemas Muíñeiro de brétemas (1950). O marco poético son as paisaxes de Outeiro de Rei habitadas polas brétemas do Miño con escenas surrealistas, oníricas, que reflicten o seu mundo íntimo cargado de interrogacións, dúbidas, agoiros e realidades existenciais propias da súa idade.

A publicación desta obra aporta un dobre valor ao panorama literario do momento. É o primeiro libro que sae á luz dun poeta novo desde 1936 -tiveron que pasar case quince anos para que se reiniciase o proceso normal da escrita en galego-. Desta maneira, Manuel María encabeza a que se coñece como Xeración dos 50, o grupo que vai poñer todo o seu talento e tamén e a súa militancia ao servizo da visibilidade da literatura galega oculta pola ditadura. En segundo lugar inicia unha nova corrente poética na lírica galega: a da Escola da Tebra.

A esta etapa existencialista pertencen tres títulos máis: **Morrendo a cada intre** (1952), **Libro de pregos** (1962) e **Advento** (1954). Os dous primeiros

recollen poemas de diálogo interno e íntimo, produto de crises persoais que atravesa por causa das renuncias. No primeiro caso, como protesta ante a imposición de estudar a carreira de Dereito que lle esixía o seu titor; no segundo libro, consecuencia da morte do seu irmán pequeno, Xesús María, atropelado por un coche. -O libro vai ser publicado dez anos máis tarde do que foi escrito por petición do seu tío-. En *Advento* consolida as bases da «Escola da Tebra».

Deste pesimismo inicial evoluciona cara á unha poesía que rompe, tanto no formal como na temática, coa liña anterior, para comprometerse coa realidade social e as xentes. Xorde así, en 1954, *Terra Chá*, libro que aporta unha fonda visión humana da súa terra natal, ata tal punto de ser etiquetado como "o poeta da Terra Chá". Dicía Manuel María que *aínda que andase todas as terras do mundo sempre estaba en Outeiro de Rei*. Aí está o seu mundo, as raíces máis profundas da súa obra, o seu universo máis íntimo, un territorio xeográfico, cultural e humano do que nunca renunciará e ao que regresará na etapa final da súa poesía.

Manuel María tamén aquí é precursor do chamado humanismo paisaxístico. De novo abre camiño ao publicar o primeiro poemario no que a Galiza real e as súas xentes son esencia. O libro ten unha excelente acollida que, leva ao escritor a engadirlle poemas novos nas sucesivas edicións.

A década dos sesenta, caracterízase pola clandestinidade e resistencia cultural. Nestes anos, Manuel María entra en contacto co grupo de intelectuais de Ourense, crea unha editorial propia, Xistral e a colección de poesía Val de Lemos, abre a librería homónima en Monforte, concibida non como simple almacén e dispensador de libros, senón como espazo de dinamización cultural.

Nesta etapa conflúe a mestura do social e do íntimo. En maior ou menor medida, sempre estarán presentes na súa poesía. Son dúas obras, *Documentos personaes* (1958) e *Mar Maior* (1962), nas que utilizando os recursos do sarcasmo e da ironía dan paso a toda unha serie de títulos posteriores con estas características.

Documentos personaes, anticipa en boa parte o espírito de denuncia social presente en *Longa noite de pedra* de Celso Emilio, publicado catro anos despois. De novo, tamén podemos afirmar que Manuel María volve a abrir unha porta, por ser o primeiro libro da corrente socialrealista da poesía galega da segunda metade do século. Títulos como *Proba documental* (1968) ou os publicados en 1969, por editoras de Bos Aires e Montevideo son unha mostra. Estes conteñen a máis radical poesía de denuncia que o noso poeta compuxo por aqueles anos: *Versos pra cantar en feiras e romaxes* no que se pon ao lado das clases máis populares -mariñeiros, labregos, obreiros- para denunciar as eivas que sofren como a emigración ou unha vellez desprotexida. *Versos pra un país de minifundios* é outro dos títulos, escrito nun estilo profético, libro doente en verso libre, moi lido por el nos seus recitais.

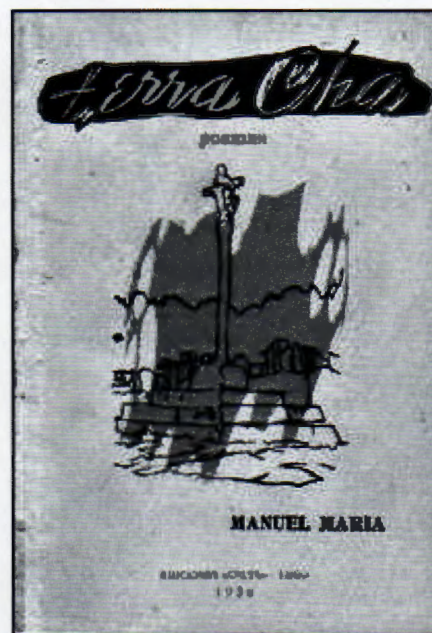
Citar tamén *Remol* (Bos Aires, 1970) no que figuran poemas como *Acuso á clase media*, considerado un dos textos máis invocados na loita antifranquista daqueles anos. Algúns poemas de *Remol* foron gravados nun disco coa voz do propio poeta, tras conseguir burlar sorprendentemente a censura franquista, facendo crer ao censor que o nome de "Manuel María" era... un pseudónimo de Afonso X o Sabio.

Unha paréntese nestes anos constítúea a publicación de *Os soños na gaiola* (1968), primeiro libro de poesía infantil en lingua galega. É este un dos seus máis deliciosos poemarios ao que lle puxo

voz e música Suso Vaamonde. O verso utilizado de arte menor adáptase moi ben a musicalidade da canción popular o que propicia que os seus poemas sexan aínda hoxe, dos máis coñecidos e recitados. Manuel María escribe esta obra, consciente da necesidade de ofrecer aos nenos un libro de poesía cantareiro, feliz e galego que abarque todos os campos da vida infantil, os xogos e as súas cousas.

Durante esta década dos sesenta e tamén na seguinte, participa na reorganización dos partidos nacionalistas na clandestinidade e atende as peticións que lle chegan de todas as organizacións para impartir conferencias, recitar poemas, participar en coloquios... As dificultades para publicar continúan ata 1976. Será a Galicia exiliada e a solidariedade dos portugueses quen posibilita a venta da súa poesía.

Os anos da transición democrática (1975-78), supoñen un tempo de cambios en todos os ámbitos. Pero aínda foi preciso conquistar un a un os dereitos e as liberdades negadas. Manuel María participa na loita colectiva que se fai nas rúas ata a chegada das primeiras eleccións democráticas nas que sae elixido concelleiro polo BNG.

1ª edición de Terra Cha. Ed. Celta. Lugo, 1954

Estes cambios sociais e políticos coinciden coa etapa de madurez do poeta. En 1979, que cumpre cincuenta anos, abre un tempo de reflexión interior, agarrándose ao único que considera que permanece, firme e seguro na súa vida, que é o sentimento do amor a Saleta, a súa compañeira, a súa princesa Aldina. É tamén un poeta do amor, aínda que esta faceta quede ensombrecida por outras.

*E aquelas ensoñaciós de mocidade
siguen vivas,
á miña beira,
facéndome compañía noite e día.
Este foi o mellor don co que me puido
agasallar a vida.*

Poemas da labarada estremecida (1981)

Coincidindo coa grande difusión que *Os soños na gaiola* ten nestes anos, escribe de novo versos para nenos, recollendo nesta ocasión as súas vivencias urbanas en *As rúas do vento ceibe* (1979).

Nesta etapa final, céntrase na procura da esencia humana e presta atención ás pequenas cousas. A palabra segue a ser unha arma, non social, nin política pero si vital. O poema convertido en vida.

No Caurel con Saleta, Uxío Novoneyra, María Mariño e o seu home, 1962

Alguns títulos son: *Versos do lume e do vaga-lume* (1982), *Oráculos para cavaliños-do-demo* (1986) ou *Sonetos á Casa de Hortas* (1997).

En 1998, xubilase e trasládase á Coruña. A súa relación con esta cidade vén xa de neno, cando a súa nai o traía xunto cos seus irmáns a tomar os baños a Riazor. Tamén da súa mocidade, cando viña na compañía de Uxío Novoneyra despois de participar no certame poético dos Xogos Florais de Betanzos co fin de poder pagar a estadía na cidade herculina, co montante do premio, que normalmente gañaba un dos dous. En 1998, volve para quedarse definitivamente e funda un faladoiro os domingos pola mañá na desaparecida cafetería Kirs con Felipe Senén, Francisco Pillado e a sempre inseparable Saleta.

En 2003 ingresa na Real Academia Galega a proposta de Méndez Ferrín, un ano e medio antes do seu pasamento.

Foi Manuel María o autor dunha das obras máis extensas da nosa literatura cun corpus literario tanto múltiple como multiforme. Home poliédrico onde os haxa, considérase sobre todo poeta, aínda que tamén narrador e dramaturgo, ademais de articulista dunha amplísima obra de profundo compromiso político co nacionalismo galego.

A súa faceta como divulgador cultural foi tamén extensa e intensa, tanto dentro de Galicia como na emigración. Impulsor da Nova Canción Galega, Manuel María converteuse ao mesmo tempo, nun dos poetas máis cantados polos grupos galegos do momento.

Ademais, viaxeiro incansable, home erudito e bo comunicador. Din, os que o coñeceron, que tiña unha grande capacidade de empatía, unha voz atraínte e, sobre todo, que era unha boa persoa.

1ª edición de *Os soños na gaiola*. Ed. Celta, 1968

No 2016, os académicos acordan por unanimidade que sexa o autor que vai protagonizar os actos culturais do Día das Letras Galegas co beneplácito por parte de todos os estamentos e institucións.

*Pois, co decorrer dos anos, aprendín
como podo vencer neste combate:
jamando á vida e que ela me ame a min!*

As lúcidas lúas do outono (1988)

Bibliografía

- QUEIXAS ZAS, Mercedes (2016). Labrego con algo de poeta. Biografía de Manuel María. Vigo: Editorial Galaxia.
- VEIGA, Manuel (2016). Manuel María, buscando un país. Vigo: Edicións Xerais
- Webgrafía (última consulta: 30/06/2016)
- <http://www.casamuseomanuelmaria.gal>
- <http://literaturagalega.as-pg.gal/autoras-es/manuel-maria.html>
- <http://academia.gal/documents/10157/27090/Dario+Xohan+Cabana.pdf> ("De Manuel María a Ferrín: a grande xeración" -discurso de ingreso na RAG de Dario Xohan Cabana-).
- Imaxes e pé de fotos (procedentes do arquivo familiar da Casa- Museo Manuel María):